

Samir Beglerović

CRTICE IZ ŽIVOTA HADŽI ŠEJHA FEJZULAHA EFENDIJE HADŽIBAJRIĆA

Rezime

Islamska disciplina *tesavvuf*, kao zaseban konceptualni i praktični sistem, ima svoje učitelje (*mutesavvife*) i učenike ili pristalice (*muride*), mjesta gdje se poučava i praktikuje islamski sufizam (*tekije, zavije, hanikjahi*) i njoj odgovarajuću literaturu. Sufizam, takošer, ima i svoje predvodnike (*šejhove*) i dervise. Svako od njih mora otpočeti kao učenik, kasnije ako to Bog bude htio, odnosno ako osoba tome teži, postaje “zvanično” predstavnik ideje tesavvufa. U ovom članku autor predstavlja takvo mistično iskustvo kroz ličnost šejha Fejzulah ef. Hadžibajrića, poznatog bošnjačkog mutesavvifa i šejha.

Životopis

Hadži šejh Fejzulah efendija Hadžibajrić rođen je 12. januara 1913. godine, u Sarajevu. Djetinjstvo je proveo na Hridu, a potom se preselio ispod Alifakovca, u ulicu Toplik.

Otac mu se zvao Ismail Hadžibajrić, a mati Šemsa, djevojački Užičanin. Veoma mlad, Ismail-beg umire, ostavljajući iza sebe mladu hudovicu. Šemsa-hanuma tada je imala samo dvadeset i osam godina, i, pored hadži Šejha, još petero djece, trojicu dječaka i dvije djevojčice: Ferida, Abdulaha-Avdagu, Muhammeda, Feridu-Bedru i Kanitu-Kanu.

U tako teškim uvjetima, kao najstariji, hadži Šejh počinje raditi u porodičnoj aščinici. Sâma aščinica nije mu bila mrska ali svoj životni put Fejzulah-efendija nije mogao vezati za profesionalni angažman u aščinici.

Pored mekteba, Fejzulah efendija završava osnovnu školu a potom upisuje Srednju građevinsku školu. Kada je bio treći razred ispisuje se iz Građevinske a upisuje Gazi Husrev-begovu medresu.

Ne želeći gubiti vrijeme, Fejzulah-efendija uporedo sa slušanjem programa trećega razreda sprema i polaganje razlike u predmetima između Građevinske i Gazi Husrev-begove medrese. Želeći i što bolje naučiti predmete kao što su arapski jezik i kiraet, hadži *Šejh* ide na obuku kod rahmetli Mustafe efendije Varešanovića, što je i razlog, kako piše rahmetli hafiz Traljić, da i Mustafa-efendiju Fevzi-baba uvrštavaše u svoje hodže.¹

Godine 1933. hadži Šejh diplomira u Medresi, zajedno sa, između ostalih, Mustafom Hadžimulićem, hafizom Ibrahimom Trebinjcem i hafizom Mehmedom Zahirovićem.

Pored Gazi Husrev-begove medrese, Fejzulah-efendija pohađao je i privatna predavanja Ahmeda efendije Bureka, Muhameda efendije Tufe, Mehmeda efendije Handžića, Kasima efendije Dobrače i hadži Mujage Merhemića, poznatoga pobožnjaka, dobročinioca i mesnevihana.

Po uzoru na svoje učitelje, a naročito na rahmetli hadži Mehmeda efendiju Handžića, Fejzulah-efendija želio je studirati u Kairu, na poznatom i tradicionalno za Balkan, samim tim i za Bosnu i Hercegovinu, bliskom El-Azharu. No, teško finansijsko stanje u porodici i velika majčina ljubav koja nije mogla izdržati pomisao na rastanak sa još jednim bliskim i voljenim stvorenjem, uticali su da hadži Šejh promijeni odluku. Umjesto toga, Fejzulah-efendija odlazi na odsluženje vojnoga roka, a nakon toga se zapošljava na

¹ S. Beglerović, *Fejzulah efendija Hadžibajrić – njegov život i borba za povratak tekija u okrilje Islamske zajednice*, neobjavljeno, str. 22.

mjestu vjeroučitelja u osnovnoj školi "Saburina".² Nakon okončanja Drugoga svjetskoga rata, kada je u Sarajevu otvoren Filozofski fakultet, hadži Šejh se upisuje na katedru orijentalnih nauka-filologije i uspješno diplomira 1955. godine.³

Kao vjeroučitelj hadži Šejh radit će do 1943. godine kada se zapošljava u Ulema medžlisu u Sarajevu.

Tih ratnih godina, Fejzulah-efendija stalno prati svoga učitelja rahmetli hadži Mehmeda Handžića. Rahmetli hadži Mehmed-efendija tih godina uređivao je i vodio "El-Hidaju", koja je bila ne samo glasilo udruženja islamskih učenjaka nekadašanje Jugoslavije već i pokret, vjersko-idejni pravac koji je postavio kao jedan od svojih najbitnijih zadataka izražavanje glasa mira u ratu i pomoć ugroženima. Glasilo "El-Hidaje" objavilo je tokom godina Drugoga svjetskoga rata veliki broj deklaracija i proglašenja u kojima se izražava protest protiv ugnjetavanja slabih i apelira na postizanje mira. Potpisnik tih ideja uvijek je bio rahmetli hadži Mehmed Handžić, a kao blagajnik-sekretar uvijek se potpisivao rahmetli Fejzulah-efendija.⁴

Hadži Fejzulah-efendija radio je i na mjestu profesora, prvo Muške a potom i Ženske medrese, od 1942. do 1947. godine, na predmetima pedagogija i vjerska nastava.

Nakon okončanja Drugoga svjetskoga rata, iako oslobođena od fašizma, tadašnja Jugoslavija postaje država, kao i mnoge druge uostalom, koja i pored dobrih stvari, ipak, mnoge čestite ljude proganja i zatvara. Među zatvaranim bio je i hadži Šejh. Osnovna zamjerka nove vlasti prema hadži Šejhu jeste stalna vjerska aktivnost za vrijeme rata. Nisu pomogli ni ratni članci i akcije "El-Hidaje", hadži Šejh je često hapšen, zatvaran a potom puštan ponovno na slobodu.⁵

Sve to znatno je uticalo da hadži Šejh i teško pronalazi posao u poslijeratnim uvjetima jer mu je biografija znatno "uprljana" čestim zatvorskim

² Intervju sa Emina-hanumom Bradić, hadži Šejhovu kćerkom, vođen 15. novembra 2003. godine.

³ Mustafa Mehić, *Islamska obrazovna predavanja u tradiciji Sarajeva i nekih drugih mjesta*, Glasnik VIS u SFRJ, XLV/1982., br. 1, str. 60.

⁴ Pogledati "ratne" brojeve "El-Hidaje", 1940-1944., naročito službeni dio.

⁵ Intervju sa Emina-hanumom Bradić, hadži Šejhovu kćerkom, vođen 15. novembra 2003. godine.

posjetama. Unatoč tome, Fejzulah-efendija se zapošljava 1947. godine na mjestu prvoga hafizi-kutuba Gazi Husrev-begove biblioteke, gdje ostaje do 1953. godine, kada prelazi na Veterinarski fakultet, također u svojstvu bibliotekara, a zahvaljujući dobroti tadašnjega dekana fakulteta dr. Vase Butozana.

Nakon godinu dana, Fejzulah-efendija prelazi na Filozofski fakultet da radi također na mjestu bibliotekara, a 1972. godine odlazi u penziju.

Honorarno ponovno obavlja posao bibliotekara u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, provodeći posljednje radne dane u društvu sa sadašnjim prodekanom Fakulteta islamskih nauka dr. Ismetom Bušatlićem.

Kako se može vidjeti, mnogi veliki ljudi svojim odgojem i pobožnošću uticali su na formiranje ličnosti hadži šejha. Nema sumnje, najbitniji trag na njegovim karakternim crtama ostavila je sama porodica Hadžibajrić, prije svega njegovi roditelji. Nakon njih, Fejzulah-efendija nije se odvajao od islamskih učenjaka – alimâ, naročito od svojih, možda, najdražih učitelja hadži Mehmeda efendije Handžića i Ahmeda efendije Bureka.

No, sigurno je presudan značaj za daljnji tok Fejzulah-efendijinoga života imao poznati sarajevski dobročinitelj i učenjak, mesnevihan hadži Mujaga efendija Merhemić.

Hadži Mujaga je bio stariji od Fejzulah-efendije. Rođen je 1877. godine. Otac mu bijaše trgovac a mati domaćica. Bio je veoma mudar, pametan i vrijedan, tako da se i dan-danas prepričavaju mnoge hadži Mujagine mudrosti i briljantne dosjetke.⁶

Mesnevihan, osoba s dozvolom za prevođenje i tumačenje djela “Mesnevija”, autora hazreti Mevlane Dželaluddina Rumija, prije hadži Mujage bio je rahmetli reisul-ulema Džemaluddin efendija Čaušević. Jedno vrijeme Fejzulah-efendija uživao je u druženju sa ovom dvojicom vjerskih prvaka. No, u uvjetima vremena u kojemu su živjeli, dolazi do rasprave i spora među njima dvojicom, a potom i do fizičkoga razilaženja.

Pred kraj života, hadži Mujaga ostavlja dozvolu (*izun*) za prevođenje i tumačenje “Mesneviye” hadži Šejhu. Nekoliko godina prije preseljenja na ahiret, Fejzulah-efendija *izun* za “Mesneviju” dat će hadži hafizu Halidu efendiji Hadžimuliću.

⁶ Vidi djelo: Fejzulah Hadžibajrić, *Hadži Mujaga Merhemić*, separat, Sarajevo, 1959.

Fejzulah-efendija bi govorio da svako ko dobro poznaje tesavvuf i arapski jezik može bez *izunname*⁷ tumačiti hazreti Šejhul-Ekbera (Ibn Arebija), ali za prevođenja i tumačenje “Mesnevije” nužan je *izun*.⁸ “Mesneviya” je poput života ispunjenoga vjerom – teče, noseći svakoga istinskoga slušaoca sa sobom, usmjeravajući ga pravome putu i Božijoj blizini, pomažući čovjeku u savladavanju ovozemaljskih prepreka i nevolja. Kako kaže hadži Šejh, u nedostatku iskrenoga, istinskoga vodiča, ovaj kitab (“Mesneviya”) može biti vodič.

Konačno, bio bi veliki propust barem ne spomenuti još jednog hadži Šejhovog velikog prijatelja, osobu koja je umnogome zadužila muslimane Bosne i Hercegovine svojim trudom i žrtvom na Božijemu putu. Riječ je o rahmetli hafizu Mahmudu efendiji Traljiću. Posebno je značajno istaknuti da su svi Fejzulah-efendijini tekstovi prošli znanstvenu kritiku rahmetli hafiza efendije Traljića. Mnogi radovi ostali su neobjavljeni, iako ispravni, jer, kako bi rekao rahmetli hafiz Traljić – nije im još vrijeme.⁹

Značaj šejha u duhovnome razvoju čovjeka (**sejrus-sulûk**)

Kako čovjek, i uopće svako stvorenje, treba Gospodara da ga, prvo, stvori, a potom i podrži u duhovno-fizičkome razvoju, tako i svaki plod traži nekoga da ga zasadi, njeguje, pazi i čuva kako bi doživio svoju punoću, konac razvoja, potpunost obilježenu davanjem ploda.

Osoba odlučna da istraje na putu *sejrus-sulûka* kad-tad shvatit će da joj je potreban neko ko će ju voditi nakon dosezanja dionice puta koju ne poznaje, na kojoj joj ne može pomoći njena dotadašnja obrazovanost i iskustvo, koliko god oni veliki bili.

Pored toga prepoznavanja, veza *murida* sa *muršidom* bitno je predodređena sâmim predbivanjem (*Ezel*).

Hazreti Mevlana kaže u gazelu “Sijelo sa ruhom”:

⁷ **Izunname**, dobiti ruhsat (dozvolu) i izun za neko učenje. (Fejzulah Hadžibajrić, *Mali tesavvufsko-tarikatski rječnik*, Šebi Arus, Sarajevo, 1988., dodatak, str. 23.)

⁸ Intervju sa Seadom Halilagićem, vođen u subotu, 22. maja 2004. godine.

⁹ S. Beglerović, *Fejzulah efendija Hadžibajrić – njegovi život i borba za povratak tekija u okrilje Islamske zajednice*, str. 67-70.

Prethodne noći, to se desi.
Oдох na sijelo kod moga Sultana,
u ruci krčmara moga bijaše čaša,
a u njoj njegova duša je dana.

Iskreni duhovni vodič, *muršidi-kâmil*, *šejh*, prema duhovnome putniku, *sâliku*, mora biti otvoren, iskren, mora poznavati svaku *sâlikovu* potrebu i sâm se time upravljati a ne *sâlika* upravljati vlastitim željama.

Rekoh mu: “Tako ti Allaha,
dušo duše svih pića, o divni,
čašu jednu i meni naspî,
al’ Ugovor svoj ti ne raskini.”

Nekada se desi da Savršeni čovjek (*insân kâmil*) osjeti duhovnu naklonost prema određenoj osobi, i obratno, ali da jednostavno nije predodređeno da mu bude vodič, makar taj *insânu kâmil* i imao ovlaštenje za šejhluk. Veza *muršida* i *murida* određena je još u *Ezeli*, kada su duše bivale bez tijela, kada je Uzvišeni u jednima položio naklonost prema drugima. Kršenje toga pravila, naime, kada se jedna osoba nametne drugoj kao vodič, znači, ustvari, kršenje Predbivstvenoga ugovora (*mîsâk*).

Nasmija se, radostan, pa mi reče:
“Čuh se i pokorih’, o plemeniti,
tvoje pravo ja ću ti dati,
pravom imâna moga i njegove niti.”

Upravo ovdje se ističe da, ako je Uzvišeni još u *Ezeli* učinio da jedna duša bude na ovome svijetu vodič drugoj, tada to ne predstavlja “dobročinstvo” šejha već obavezu nametnutu mu još prije dolaska na ovaj svijet.

Dode s čašom, pa je dade,
u ruke moje, tu je stavi,
bijaše puna svjetlucava vina,
kao lice, najljepše što se javi.

Pokorih se, odmah zatim,
 iz čaše pune srknuh malo,
 raspali se silna vatra u meni
 od vatre koju je čaše svjetlo dalo.

Istinski duhovni učitelj (*šejh*) zna tačno šta i koliko daje *muridu*, nije bitna količina toga što mu daje već je bitno da data mjera bude odgovarajuća, ona koja će u *muridu* probuditi čežnju za daljnjim putovanjem ka jedinome Gospodaru.

Iznemoglost kada me pokri,
 ispijanjem kada odgovorih na to,
 vino ovo u rudnik me ponese,
 kao da sam vrijedno sjajno zlato.

Od nadavanja obraza mu,
 vrt je moj k'o veseo, zelen, dán
 od obraza mu, poput zumbula jarkog,
 hljeb svoj vidjeh, sav razdragan.

Opskrba i sreća, čovjeka svakog,
 u naklonosti stoji, nek' mu svak' krene
 ko sam ja, da pomislit bih mog'o,
 izljevi tuge da zavise od mene?!

U takvome stanju, *murid* počinje prepoznavati tragove Božijega manifestiranja u ovome svijetu. Mnoge stvari, o kojima je prije samo slušao, sada mu postaju vidljive i jasne.

Ebu Leheba tamo vidjeh,
 grizući prste, kako sebe krivi,
 i Ebu Hurejra tamo vidjeh,
 ruka iz srca kako mu viri.

Ebu Leheb bio je k'o podne,
 a lice uvijek samo (u) podne gleda,

a Ebu Hurejre okrenuo se sasvim,
Mjesecu i Merkuru svome, drugo ništa ne da.

Ebu Leheb razmišljao je tako,
tražeć' dokaz, razumsko stanje,
a Ebu Hurejre, opet, je bio
dokaza i razuma stalno pokazanje.

Osnovna mahana Ebu Leheba bila je što se rukovodio ne samo isključivo onim što vidi već i isključivo vlastitim razumijevanjem percipiranoga. Jedna od najopasnijih zamki u *sejrus-sulûku* jeste da *murid* pomisli kako sve zna i razumije. Naravno, ovdje postoji još jedna, suprotna, opasnost. Naivni *murid* može lahko postati plijen lažnoga šejha jer na svaku *muridovu* primjedbu lažni šejh može odgovoriti: "Nije ovo po pameti". Da li će *murid* postati plijen ili ne ovisi od iskrenosti *muridove* namjere (*nijet*). Na to hazreti Mevlana dalje i upozorava:

Dobro znaj, nije vrč svaki,
pravoga vina pouzdana vaga,
stoga hajde, odmah zatvori,
otvoreno grlo (svoga) krčaga.

Dok ne donese krčmar vrč drugi,
iz zaliha svojih, kad mu bude hora,
dok ne donese krčmar neki drugi pokal,
između zaliha mnogih, iz svoga trezora.

Zato skrati, ne govori,
dok ne spomene vođa neka druga djela,
hiljade hikaja, poučnih priča,
iz riznice nekih drugih, skrivenih sijelâ.¹⁰

¹⁰ Mawlânâ Ğalâl Ad-Dîn Ar-Rûmî, *Dîvân Šams ad-Dîn Tabrizî*, Al-Mağlis Al-A'lâ Li At-Taqâfa, Kairo, 2000., tom I, str. 20.

Prvo upoznavanje s hadži šejhom Selimom Samijem

Još kao dijete hadži Šejh je bio povezan sa Hadži Sinanovom tekijom, Silahdar Mustafa-pašinom, u Sarajevu. Tadašnji starješina Hadži Sinanove tekije bio je rahmetli šejh *Nasir Misirlić*, rođak hadži Šejhove matere. Od prvih dana Fejzulah-efendiju privukao je *muršid* šejha Nasira Misirlića šejh-Kadri efendija.

Šejh Kadri-efendija imao je još jednoga tarikatskoga brata, šejha Selima Samija efendiju Jašara, veoma učenoga čovjeka i mudroga *muršida*. Šejh ove dvojice prvaka bio je hazreti Muhammed Emin Sulejmanijeli.¹¹ Kao da je bliskost šejha Kadrije i šejha Selima Samija učinila da se na jednome prepoznaju tragovi, mirisi, drugoga. Kao da je hadži Šejh preko Kadri-efendije bio privučen šejhom Selimom Samijem.

Godine 1936., Fejzulah-efendija odlazi na Skupštinu imama-matičara u Skoplje. Kako sâm kaže, jedva je dočekaio odlazak na taj put jer mu je to bila prilika da se susretne sa hadži šejhom Selimom Samijem, kojega je upoznao u ljeto te iste godine u Sarajevu na Ilidži.¹²

Međutim, hadži šejh Selim Sami nije tada bio u Skoplju. Mислеći da je otišao kući u Vučitrn, hadži Šejh odlazi i tamo. No, u kući mu rekoše da je šejh Selim otišao kod sestre u Prištinu. Budući da mu je bila jaka želja, Fejzulah-efendija se odmah zapućuje u Prištinu. Ali, nije se “otvorilo”.

Kad ga je našao ga u Prištini, hadži šejh Selim Sami mu se izvinjava jer ga ne može primiti na konak. Poručuje mu da prenoći u hotelu pa da mu, ako Bog da, ujutro ponovno dođe. Ujutro mu šejh Sami saopćava da je, kako to nalažu tarikatska pravila, klanjao istiharu-namaz, jer je prepoznao hadži Šejhovu želju za ulaskom u tarikat, ali da ni nakon toga “nije ništa vidio”. Daje mu nešto za učenje, teberruken, iz počasti, i kazuje mu da se može ubrojati u simpatizere tarikata (*muhibb*).¹³

Po povratku, Fejzulah-efendija upoznaje šejh Selim Samijevoga *murida* hafiza Fahri-efendiju Iljazija. Od tada, u naredne tri godine, hadži Šejh ljetni raspust provodi u Vučitrnu.

¹¹ S. Halilagić, *Hadži Selim Sami ef. (Uz 40-godišnjicu smrti)*, Šebi arus '91.

¹² Fejzulah Hadžibajrić, *Sjećanja na Kosovo i Skoplje, Putopisi i nekrolozi*, MOS Švedske, Štokholm, 2002., str. 130.

¹³ Pismo hadži Šejha Ivanu Hojaniću, datirano 22. 2. 1975. godine

Definirajući *muršida*, Fejzulah-efendija kaže:

Muršid je šejh, upućivač, vođa, koji uvodi čovjeka u tesavvufske tajne, pokazivač pravog puta, šejh sa diplomom. Muršid teba da ima dvanaest svojstava, a to su: dva Božija, dž.š., pokrivanje mahana i opraštanje (settar i gaffar), dva Pejgamberova – milosrđe i drugarstvo, dva Ebu Bekrova – istinitost i iskrenost, dva Omerova – striktna pravičnost u primjeni zapovijedi i zabrana, dva Osmanova – darežljivost i stid i dva Alijina – znanje i junaštvo (Abdul-Kadir Gejlani).¹⁴

Pored toga, hadži Šejh navodi i hazreti Kāšānijiyeve riječi, koji veli da je *šejh* u jednome narodu onaj koji je savršen i poznaje Šerijat i Hakikat, koji je kadar podučiti drugoga i kroz Šerijat i tarikat izvesti osobu i dovesti je do savršenstva. On je zastupnik, nasljednik, hazreti pejgambera Muhammeda, alejhisselam.¹⁵

Ašk je voda života

Hazreti Mevlana veli:

Život bez aška koji prođe,
ne smatraj da je išta važno,
ašk je sâma voda života,
srcem i dušom prihvati ga snažno.

Čovjek se ne treba plašiti osjećaja koji su u njemu ukoliko su isti u skladu, u suglasju sa Šerijatom. Negirati ljudske osjećaje, kao što neki preporučuju, znači ubijati specifičnost konkretne osobe i zatvaranje vrata koja vode ka većemu, snažnijemu osjećaju Božije blizine.

Osima ašika svi su drugi
samo ribe, izvan vode dom su svili,
mrtvacima ih smatraj, uvehlim,
makar oni i veziri bili.

¹⁴ Fejzulah Hadžibajrić, *Mali tesavvufsko-tarikatski rječnik*, str. 32.

¹⁵ Ibid, str. 41.

Kada ašk pokaže se javno,
stablo svježine svoje da glasa,
na prezreloj grani nicati počne
svježe lišće, i to svakog časa.

Kod osobe koja je pravilno usmjeravana i koja u sebi osjeća snažnu ljubav prema uzvišenome Gospodaru, taj će se osjećaj veoma brzo pokazati i izvan nje, drugi će na njenome licu i u ponašanju prepoznati njenu "otvorenost", često i mimo volje sâme osobe.

Ko ašku lovina postane,
zar moć će biti lovina smrti?
Sve dok je Mjesec kao štit,
zar može strijela do njega dopr'ti?

Razumom sudio si o Allahu,
naš'o nisi nikakav put cijeli,
Putu se vrati, ne govori,
zbog slijepaca ti se ne veseli.

Hod *sejrus-sulûkom* prije svega je istrajavanje na stalnome kajanju za počinjene grijehе, i svjesne i nesvjesne, i to stanje nikada se ne završava, shodno Poslanikovoj, alejhisselam, poruci hazreti Aiši da, i pored toga što mu je uzvišeni Allah obećao Džennet, on se i dalje neprestano kaje da ne bi na kraju ispao nezahvalan.

Ćup opijenosti za ludilo prodaj,
slobodan nek' si od svih burmi,
ašik budi za ovim emirom,
ako ni to nećeš, idi, umri!

Baš svaka duša čista,
k'o zarobljenica na ovu zemlju pade,
ljubav aška za njom tad' ode
slobodu sužnjoj odmah da dade.

U književnome smislu, još od hazreti Ibn Sinaa postoji učenje da je duša zarobljenica tijela koje je za nju krletka. Kao što ptica u kafazu pjeva čeznući za slobodom, tako i duša kod *murida* jeca, polahko se sjećajući izravne Božije blizine koja je postojala u vrijeme *Ezela*. Jedino što je može izliječiti jeste ljubav (*ašk*) prema Muhammedu, alejhisselam, i prema jedinome Allahu, džellešanuhu.

Ti, kojem niko nikad
komadić hljeba dao nije,
traži!, hej ti siromahu,
i to sa obje tvoje ruke dvije.
Budi koža! Budi čovjek!
Hakk stotinu darova će dati –
crna zemlja sada je zlato,
i krv će bijelo mlijeko postati.

Koliko god čovjek misli da je stekao iskustva, to je ništa u odnosu na ono što ne zna. Tako i na duhovnome putu, koliko god čovjek misli da je blizu uzvišenome Gospodaru, to je ništa u odnosu na to kakve sve bliskosti postoje. Na ovo, između ostaloga, upućuju i riječi hazreti Džunejda Bagdadija, koji kaže:

Da se rob posveti Allahu hiljadu godina,
a onda se samo za tren zaboravi,
to što ga je mašilo veće je od onoga što je postigao.¹⁶

Od stvorenja, jedini koji u čovjeku može stvarni *ašk* probuditi jeste hazreti Pejgamber, alejhisselam, odnosno neko od njegovih nasljednika (*vârisi-pejgamber*). Za hazreti Mevlanu, istinski *muršid* bio je hazreti *Šems*, ponos Tabriza.

Dodi, ponosu stanovnika Tabriza,
sunce istine i vjere, željo pusta

¹⁶ Zuhayr Žazā, *Al-Imām Al-Ġunayd Wa At-Tašawwuf Fi Al-Qarn At-Tāliḡ Al-Hiġri*, Dār Al-Ḥayr, Bejrut, 1994., str. 157.

Kad' je to spašeno srce u kom' su voda,
i ilovača, k'o katran gusta?!¹⁷

Sklonost za tarikat

Nakon što se vratio u Sarajevo, Fejzulah-efendija je o svemu što se desilo te godine u Skoplju, odnosno Prištini, obavijestio svoje učitelje Ahmeda efendiju Bureka i hadži Mehmeda efendiju Handžića. Ozbiljnost i odgovornost šejha Selima Samija na obojicu je ostavilo velikoga traga jer se nije želio “zaletiti”, nije želio pošto-poto imati *murida*, povećati njihov broj samo da bi se mogao pohvaliti, već je ulogu ovlaštenoga *šejha* želio provesti do kraja. Jednostavno, nije imao “potvrdu” da je hadži Šejh u tome trenu dovoljno zreo da stupi u tarikat.

Što se tiče prijema u tarikat, Fejzulah-efendija kaže:

Kriteriji za primanje u tarikat su vrlo strogi i to je svojstveno svim tarikatima. Stoga su svi tarikati hakk, ispravni. Jedan profesor, npr., za nečiji odgovor da peticu ili šesticu, a za nečiji desetku. U krajnjoj konzekvenci ipak je to njegovo subjektivno viđenje, i tu veliku ulogu igra njegova savjest.

Pravilo je da se ne smije krivo postupiti. U tarikat se ne smije primiti niko za nečiji hatar, nekome za ljubav. Stoga onaj koji uvodi u tarikat, šejh, mora ispunjavati tri uvjeta: **muhakkak**, **muselsel** i **musedždžel**.¹⁸

Nastavljajući, dalje, o tome šta znači “ovlašteni *šejh*”, šta znače pojmovi “muhakkak”, “muselsel” i “musedždžel”, hadži Šejh kaže:

Muhakkak znači da je uistinu prošao kroz one faze koje smo objasnili (tawrowe) i da je poslije njih postao šejh. Muselsel znači da se veže za nekog drugog šejha, tj. za onog koji mu je izdao idžazu (dopuštenje za samostalan rad u ulozi šejha) i da se zna ko je on. Musedždžel znači

¹⁷ Mawlānā Ćalāl Ad-Dīn Ar-Rūmī, *Dīvān Šams ad-Dīn Tabrizī*, “Ašk je voda života”, tom I, str. 16.

¹⁸ Fejzulah Hadžibajrić, *Tarikat kao zaboravljeni dragulj*, *Islamska misao*, XI/89., br. 129, str. 21.

da je to negdje zabilježeno i da se idžaza ima napismeno. Ispunjavanje tih uvjeta se traži zato da bi samo pouzdan i provjeren čovjek mogao biti šejh, da bi se zatvorila vrata lažima i prevarama...¹⁹

Nešto drugačije pravilo vezano je za poseban put nekih osoba, posebno pravilo u smislu nešto drugačijega izvođenja spomenutih principa. Riječ je o *uvejsijama*.

Uvejsije (su) oni ljudi koji “zahiren” (pojavno) nemaju svoga vodiča, a ma’nen (skriveno, duhovno) imaju jednog evliju, čiji ih ruhanijet (duhovna snaga) upućuje i odgaja. Oni, u najviše slučajeva, kad dođu do savršenstva (kemal), budu vezani za muršida, ne iz potrebe, nego radi reda. Od grupe uvejsija najpoznatiji su: Šejh Feriduddin Attar, Hasan Hrkani i Šah Muhamed Behauddin Nakšibendi.²⁰

Unutarnji osjećaj, “voda života”, *ašk*, odnosno snaga *aška*, jeste faktor koji odlučuje o sklonosti konkretne osobe prema tarikatu. Ukoliko se još podudara snažan *ašk* i ovlaštenu *šejh*, otvaraju se vrata *sejrus-sulûka*.

Svaki *murid* treba ovladati sa jedanaest stanjâ, odnosno svojim životom pružiti odgovor na jedanaest pitanja (*meselâ*), a koja se nazivaju *hasbu halis-sâlik*.²¹

Šejh Samijeve “još tri godine”, koliko je rekao hadži Šejhu da treba pričekati, završene su 1939. godine. Uslijedio je, s Božijom pomoći, istiniti san (*ru’ja*) koji je bio znak da je Fejzulah-efendija sazreo za stupanje u tarikat.

7. Ru’ja

Kaže hazreti Mevlana:

Usred jedne noći, pr’je svanuća,
kad’ Mjesec sebe htjede dati,
spusti se sa Sfere, dolje pade,
i krenu nas iznenađene oštro gledati.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Fejzulah Hadžibajrić, *Mali tesavvufsko-tarikatski rječnik*, str. 45.

²¹ Fejzulah Hadžibajrić, *Zikr i iršad*, Zbornik radova Prvog simpozija: *Tesavvuf-islamska mistika*, Zagrebačka džamija, Zagreb, 1408./1988., str. 154., 155.

Ovisno od sna do sna, ali ukoliko čovjek u snu vidi Mjesec, Sunce ili zvijezde, sigurno je riječ o istinitome snu (*ru'jî*).

Kao soko pticu kad' lovi,
kad' mu ona k'o lovina dođe,
ugrabi me taj Mjesec sjajni
i prema Sferi mirno pođe.

Mjesec, barem u ovome kontekstu, predstavlja osobu koja svjetlost uzima od Sunca, od Božijega prijatelja (*evlija*) najvišega ranga (*kutba*), i dalje je distribuira onima koji su u potrebi za svjetlošću. Dok je hazreti Pejgamber, alejhisselam, bio živ, ili bilo koji drugi poslanik ili vjesnik u vremenu svoga poslanstva, oni su predstavljani kroz san Suncem. Stoga, ovisno i od sâme osobe koja sanja i od njenoga općeg, duhovno-životnog konteksta, Sunce može predstavljati i te spomenute, najveće, Božije odabranike.

Onoga trena kad' pogleda me,
k'o zarobljenik bijah, koji sve sluša,
s Mjesecom tim moje tijelo posta,
od prefinjenosti njegove sâma čista duša.

Dok s ruhom putovah tako,
Mjesec vidjeh, nikakva druga stanja,
sve dok srčike ne postase moje
tajne Predbivajućeg manifestiranja.

Upoznavši istinskoga *muršida*, *sâlik* se nastoji što više približiti svijetu u kojemu su date stvarnosti (*hakâik*) svih stvari. Velike visine čovjekova duhovnoga uspeća naročito se mogu odrediti snagom i jasnoćom kojom se pojedinac sjeća predbivstvjućega Ugovora (*mîsâk*).

Ne, ta se sad' Sfera,
zaroni u dubinu mjesečeva dvora,
i sva se lađa bitka moga,
sakri skroz, do na dno mora.

Riječ je o stanju utapanja *sâlikovih* osobina u osobine *muršidi-kâmila* (*fenâ fiš-šejh*) jer je istinski *šejh* Poslanikov, alejhisselam, zastupnik pa, samim time, u tome vremenu i najviše sliči hazreti Muhammedu, alejhisselam, po ponašanju.

Uzburka se more, razum drugi mi dođe,
k'o čovjek što ne ide domu svome,
eto tako, baš tako sve se desi,
i završi se tu, na tome.

Zapjeni se, još, more,
i u svakoj kapi njegove pjene,
pokaza se oblik "ovog",
i oblik "onoga" sjene.

Svaka je pjena tijela, vidjeh,
samo znak mora svoga,
odmah ostavi me tude,
i osta k'o dio mora toga.

Ne mora značiti da je osoba koja sniva konkretan san zaista i na tome duhovnome stupnju (*mekâm*) koji se na ru'ji pokazuje. Moguće je, ponovno ovisno od osobe i samoga konteksta, da joj se pokazuju "viši svjetovi" ne bi li se osoba tako nagnala na još veći trud na javi. Konkretno ovdje, riječ je o pokazanju stanja skupa (*mekâmi-džem*).

Bez zemlje mog dragog Šemsa,
sunca Istine i Tabriza, koji mi je mio,
Mjesec se vidjet' ne bi mog'o,
nit' otkinut mora makar jedan dio.²²

²² Mawlânâ Ğalâl Ad-Dîn Ar-Rûmî, *Divân Šams ad-Dîn Tabrizî*, "Ru'ja", tom I, str. 54.

Uvođenje u tarikat

Godine 1939., tri godine nakon dobijanja *virđa*²³ od hadži šejha Selima Samija, Fejzulah-efendija usnio je san u kojemu je vidio, pored sebe, još hadži Saliha efendiju Bulgurdžića, nakšibendijskoga šejha, i hadži Mujagu Merhemića. San je ispričao hadži šejhu Selimu, koji je tu ru'ju protumačio kao znak (*išaret*) da ga treba uvesti u tarikat. Uveo ga je isti dan.²⁴

Hadži Šejhova radost bila je pregolema. No, ovoga puta bio je još ozbiljniji i još svjesniji značaja čina uvođenja u tarikat. Još svjesniji šta tarikat stvarno jeste.

Tarikat (je) idejno, praktična metodologija tesavvufa. Idejni sistem načina života zasnovan na Šerijatu, kako ga je shvatio i primjenjivao neki vjerski velikan. Takvi vjerski velikani bili su osnivači tarikata (*pir*). Tarikat je plan i program, te metoda i režim nekog sufijskog reda. Postoji dvanaest glavnih tarikatskih redova. Oni se u svom cilju ujedinjuju, jedino se kod primjene u usulima (osnovama, pravilima) donekle razlikuju.²⁵

Davanje *bej'ata*, prisege, pred *šejhom*, prilikom stupanja u tarikat predstavlja, ustvari, obnovu onoga predegzistirajućega Ugovora (*mîsâk*), slično dodirivanju i ljubljenju Crnoga kamena (*Hadžerul-esved*) smještenoga u jednome ćošetu Kabe. *Šejh* je tu samo svjedok.

Oni koji su ti se zakleli na vjernost – zakleli su se, doista, na vjernost samom Allahu (Kur'an, Suretul-Feth, 10.)

Bej'at je zakletva ili prisega koja se daje nekome radi obećanja. U ovom slučaju je davanje bej'ata šejhu, derviši ga primjenjuju u tu svrhu. Datira još od hazreti Pejgambera, a on je bej'at primao od ashaba. Bej'at se čini rukovanjem uz iskreni stisak ruke. Šeste godine po Hidžri, hazreti Pejgamber

²³ **Vird**, svakodnevni zadatak u obliku zikra koji, prema naročitim uputama šejha (muršida), preuzima murid prilikom pristupa tarikatu. Vird nije isti za sve muride jedne tarikatske grupe, niti je stalne prirode, nego se mijenja sa stepenom napredovanja murida i sa potrebama koje su prouzrokovane njegovim karakternim i drugim osobinama. (Fejzulah Hadžibajrić, *Mali tesavvufsko tarikatski rječnik*, str. 47.)

²⁴ Pismo hadži *Šejha* Ivanu Hojaniću, datirano 22. 2. 1975. godine, str. 2.

²⁵ Fejzulah Hadžibajrić, *Mali tesavvufsko tarikatski rječnik*, str. 42.

je sa oko 1500 ashaba pošao iz Medine u Mekku da izvrše umru. Krenuli su bez oružja. Sa sobom su povelili sedamdeset nakićenih deva za kurbane. Odsjeli su u mjestu Zul-Hulejfa. Izvidnice su otišle u Mekku da obavijeste mušrike (politeiste) o svojoj namjeri da obave umru, kako bi je obavili neometano, te da radi toga idu bez oružja. Ovaj kurir se nije vratio, zadržali su ga mušrici, pa je hazreti Pejgamber poslao hazreti Osmana. Ni on se nije vratio. Sada su donijeli novu odluku, da krenu u Mekku ali sa oružjem i da će se boriti ako budu napadnuti. Bej'at su učinili hazreti Pejgamberu da će se boriti junački i pošteno. Pošto je hazreti Osman bio zadržan, hazreti Pejgamber je ispred njega bej'at učinio pred svima, uzevši svoju lijevu ruku u desnu. Ovo je ujedno išaret (znak) da je hazreti Osman živ u Mekki među mušricima. Ali, uslijedio je ugovor sa mušricima, i to pod vrlo nepovoljnim uslovima za muslimane. Između ostalog, rečeno je da, ako neki mušrik pobjegne iz Mekke u Medinu među muslimane, u namjeri da primi Islam, da se ima isporučiti nazad u Mekku.

Zakletva je bila uobičajena a i danas je među vojnicima, među višim činovnicima i oficirima. Pošto se u tarikatu upotrebljava zakletva, to su joj sufije dale značenje. Bej'at se čini šejhu na vjernost u tarikatu. Bej'at čini muhibb koji do sada nije bio provjereni derviš, jer je do tada mogao i ne prihvatiti ovaj put. Ali sada, kad izvrši bej'at i dade obećanje šejhu da će ići tim putem, sada više nema nazad. Ukoliko bi neki derviš napustio i iznevjerio svoju datu riječ, ako je bio teslim (predan) pravom šejhu, može se nadati kazni iz manevojata (nema-terijalnoga svijeta)... Prilikom davanja bej'ata šejhu on se povezo sa hazreti Pejgamberom: "Allahova ruka je iznad ruku njihovih" (Feth, 10.).²⁶

Koliko god je mogao, koliko god su to uvjeti dozvoljavali, hadži Šejh je provodio dane sa šejhom Selimom. Vremena su bila teška, ubrzo je izbio i Drugi svjetski rat. U toku toga rata Fejzulah-efendija je uspio dobiti samo

²⁶ Fejzulah Hadžibajrić, *Komentar 1918. bejta "Mesnevije"*, u djelu Dželaluddin Rumi, *Mesnevija*, Tekijski odbor nakšibendijsko-mevlevijske tekije na Mlinima u Sarajevu (Katedra Mesnevije), Sarajevo, 1987., tom II, str. 280., 281.

jedno pismo od hadži šejha Selima. Po okončanju rata, kada je god mogao, odlazio bi u posjetu u Vučitrn.²⁷

Šejh Selim Sami obolio je od Parkinsonove bolesti. Nije više mogao obavljati ni zajednički *zikr*. Ležao je u krevetu a u vođenju zajedničkoga *zikra* zamjenjivao ga je hafiz Sabit efendija Zaim.

Godine 1951., hadži šejh Selim Sami Jašar preselio je na ahiret. Ukopan je u gradskom muslimanskom groblju u Vučitrnu.

Prije preseljenja, šejh Selim Sami poručio je hadži Šejhu da treba ostati u kontaktu s hafizom Fahrijem Iljazijem, drugim šejh Selimovim *muridom*, jednim od, kako je rahmetli Fejzulah-efendija rekao, najboljih poznavalaca tesavvufa na prostoru tadašnje Jugoslavije.²⁸

Daljnijm duhovnim naporom, Fejzulah-efendija je, po Božijoj odredbi, sve više i više jačao. Smjenjivala su se različita duhovna stanja (*hâlovi*), hadži Šejh je s Božijom pomoći, a uz podršku hazreti Pejgambera, alejhisselam, upoznao nove i nove dionice duhovnoga puta.

U tome slijedu, Fejzulah-efendiju je čekalo jedno neuobičajeno i nevjerovatno iskustvo. Stanje, ali s daljnjim duhovnim posljedicama, u kojemu *sâlika* dočekuju i smjenjuju su nevjerovatna viđenja, izravna viđenja nekih *zbiļâ* (*hakâik*), praćena velikim psihičkim ali i fizičkim promjenama.

Potpuno Jedinstvo (Vahdet) – takav je ovaj mekam,
ko je u njemu ne veže se za nikakvo mnoštvo (Kesret).

Ali ovo je mekam pun nepredvidljivih opasnosti,
zato se u njemu prvaci tarikata ne zadržavaju dugo.

Uz sposobnost i odvažnog muršida ovaj se mekam brzo napušta
a kroz njega se prolazi munjevitom brzinom.

Idris-pejgamberove osobine kite ljude na ovom mekamu,
i oni su sigurno zaslužili obećani Džennet.

²⁷ S. Beglerović, *Fejzulah efendija Hadžibajrić – njegov život i borba za povratak tekija u okrilje Islamske zajednice*, str. 118.

²⁸ Ibid, str. 123.

Kao što je sedžda četvrti dio rekata,
tako je i ovo četvrti stupanj u Šuhudu.

Glavni stub u namazu je sedžda,
a cilj sedžde je džezba.

Kaže se da je džezba sedžda srca,
pa pogni pokorno glavu i učini tu sedždu.

Ovdje čovjek postaje okružen snagom koja privlači Hakku,
Ovdje mu se otkrivaju skrivene osobine duše.

Ako ti se samo jednom pojavi nesavladiva snaga privlačenja
Hakku (Džezba),
vidjet ćeš jasno da su i čovjek i džin potčinjeni samo Allahu.

Ovdje se salik (derviš) potpuno utapa i nestaje ga,
svoj konačni cilj ovdje nalazi.²⁹

Privlačenje iskrenoga Božijega roba (džezba)

Hazreti Rumi skladao je slijedeće stihove:

Baš sam kao hazreti Musâ,
vatre čežnje i susreta vode me slijepo,
prema Sinajskoj gori hrabro krenuh,
zamami me, a kako je to samo lijepo.

U tesavvufu jedan od najboljih primjera osobe koja je doživjela duhovno privlačenje (*džezba*), koja je pala u *džezbu*, jeste hazreti Musa, alejhisselam. Kako se u Kur'anu veli, na traženje hazreti Musâa, alejhisselam, da vidi Gospodara, uzvišeni Gospodar mu reče da ga hazreti Musa ne može vidjeti,

²⁹ Selim Sami Jašar, *Tuhfa – Dar*, Tekijski odbor Hadži Sinanove tekije u Sarajevu, Sarajevo, 1984., str. 5.

ali da pogleda u brdo, brdu će se Uzvišeni manifestirati (*tedžellâ*) pa, ako brdo izdrži, i hazreti Musa, alejhisselam, vidjet će Ga. **I kada se njegov Gospodar tome brdu manifestira (*tedžellâ*), sa zemljom ga spravni a Musa se onesviješćen strovali.** (7:143.)

Meleka jednog vidjeh, sejjida,
na duše pazi, mladost mu ne staje,
života dugog, lijepoga lika,
dobrodošlicu lijepu pri susretu daje.

Riječ je o meleku zaduženome za doček i vođenje brige o osobama koje su netom doživjele *džezbu*.

I planina ta, pustinja i dolina,
njegovoga su svjetla stanja,
postaše k'o Dženneti-huld,
sve od hazreta i tog isijavanja.
Krčmari, iz buradi spremnih,
čšašama zlatnim druge što poje,
licâ poput mjesecâ sjanih,
pred Sultanom našim mirno stoje.

Svaki *šejh*, kao što smo čuli, mora biti, između ostaloga, i *muhakkik*, odnosno i sâm je morao doživjeti *džezbu*.

A ona lica blijedoga stanja,
s ljepotom njegova nura dobivaju dara,
a za oči već podobro slabe,
praška njegova je surma besara.

Od pjeva njegova opijajućeg aška
ljubavlju prema njemu zemlja daje danku
zbog želje za susretom sa njim
okreću se sfere, stalno, bez prestanka.

Ovdje hazreti Mevlana ističe da sve što se kreće, sve što postoji, ustvari izražava ljubav prema svome Stvoritelju, a shodno kur'anske ajetu: **Njega**

veličaju sedmera nebesa, i zemlja, i oni na njima; i ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga; ali vi ne razumijete veličanje njihovo. – On je doista blag i mnogo prašta. (17:44)

Ovaj melek, meleka svih,
na nestajanje da baci samo pogled jedan
fena himmetom stavio bi svojim
na rastavljenoga ostanka, *bekâa*, bezdan.

Cilj svakoga gubljenja svojih osobina a kićenja osobinama koje je dragi Allah pohvalio (*fenâ*) jeste vječno bivanje s božanskim osobinama (*bekâ*).

Ganutljiva ta pjesma ovdje,
pod melodiju potpada njegova pjeva
kad god njegovo svjetlo kroči
svjetovima zrakom čistim sijeva.

Objedinjene su prefinjenosti sjene,
i sunca dobrote lùče,
zbog potpunosti njegovog aška
objedinjavanje je sada postalo moguće.

Na ovome stupnju moguće je govoriti o objedinjavanju suprotnosti – izvanjsko vidi se kao unutarnje, a unutarnje vidi se kao izvanjsko; Svijet pojavnosti (*âlemuš-šehâda*) pokazuje svoju *zbilju* (*hakîka*), a Svijet skrivenoga (*âlemul-gajb*) pokazuje svoju fenomenologiju, pokazanje (*mazher*).

I kad zanese Istočni vjetar
baš sva ona silna brdska puta
nestanu uobrazilje o bitku “skupa”
i postanu prašina razasuta.³⁰

No, one u nestanku tom...
bitak svake post’o je egzistencijâ sto’,

³⁰ El-Vâki’a, 6.

za mene, nestanak je bitak,
a bitak, sad potpuno je nest'o.

Pa vidjeh ponad ovoga svijeta,
Svijet svojstva, i u njem' atome,
kako svaki nije baš ništa drugo,
do čestitost i čistota, u bitku svome.³¹

Sve što postoji, na ovaj ili onaj način, ustvari ukazuje na svoga Stvoritelja, bez Kojega ničega ne bi bilo. Stoga čovjek mora voljeti svakoga čovjeka, svako stvorenje, sve što vidi i percipira. Eventualno ugrožavanje nečije slobode razrješava se slijeđenjem propisa (*ahkâm*) i namjera (*mekâsid*) Šerijata, Božijega Zakona.

Hadži Šejhova džezba

Definirajući sâm pojam "džezba", hadži Šejh kaže:

Džezba (je) nadahnuće Premilostivog, ekstaza, momenat kada Allah dž.š. čovjeka Sebi privuče (približi) pa on od silnog oduševljenja bude zapanjen i ushićen skoro do ludila, usljed neposredne blizine Njegove sveobuhvatne ljepote, koja kao bljesak traje. Privlačenje roba Allahu, Allahovom voljom bez robova truda, privlačenje duše Hakku (elektrisanje) istinskog murida.³²

Kao i kod većine *sâlîka*, *džezba*, znak da je osoba duhovno sazrela, izazvala je kod hadži Šejha veliko iznenađenje, čak i zabrinutost. Premda ima svoje "simptome", konačno doživljavanje *džezbe* dolazi iznenada, a tek nakon izlaska iz toga stanja i shvatanja šta se desilo čovjeku postaje jasan *hâl* koji ga je pogodio. Kod nekih, *džezba* se javlja kao znak da je osoba zrela da stupi u tarikat, a kod drugih kao znak da je osoba sazrela za *muršidi-kâmila*. Neki učenjaci i interpretatori tesavvufa pojavu kod ovih drugih ljudi ne nazivaju *džezbom*.

³¹ Mawlânâ Ćalâl Ad-Dîn Ar-Rûmî, *Divân Šams ad-Dîn Tabrizî*, "Poput Musâa, alejhis-selam", tom I, str. 7.

³² Fejzulah Hadžibajrić, *Mali tesavvufsko tarikatski rječnik*, str. 11.

Fejzulah-efendija veli:

“... do sada sam u tarikat uveo samo devet derviša. Svi su oni, prije stupanja u tarikat, imali određene doživljaje, tzv. **džezbe**, privlačnosti koje su ih vukle ovamo, a koje mogu biti otvorene i zatvorene. Otvorene džezbe su vidljive i manifestacione i njih primjećuju i drugi ljudi, dok su one zatvorene nevidljive i poznate su samo onome ko ih doživljava...”³³

Kod zatvorenih *džezbi* (*kapali*), do privlačenja dolazi uglavnom putem *ruže*, s tim da nakon buđenje osoba shvaća, često s malo dužim protokom vremena, šta se desilo. No, već se odmah toga dana počinje drugačije osjećati.

Kod otvorenih *džezbi* (*ačik*), privlačenje može zbuniti ne samo osobu koja je pala u *džezbu* već i druge ljude. Nesumnjivo, okolina prepoznaje da se sa tom osobom “nešto dešava”, neke promjene koje ih ne ostavljaju ravnodušnim. Osobe u ovome stanju šerijatski se ne smatraju svjesnim, tako da *muršidi-kâmil* koji ih vodi treba uložiti maksimalan napor da ih doslovno “gurne”, izbací iz toga stanja. Između ostaloga, u tesavvufu se na osobe u stanju *džezbe* odnosi ajet: **O vjernici, pijani nikako molitvu ne obavljajte, sve dok ne budete znali šta izgovarate...**³⁴

Ovo nikako ne znači opravdanje riječi nekih osoba koje se samo pretvaraju da su pale u *džezbu*, opravdanje “lažnih *medžzûba*”, pa govore da se na njihov šerijatska pravila više ne odnose. Istina, osoba u *džezbi* može svašta vidjeti, pomisliti i reći, ali je zadatak njenoga vodiča da je što prije iz toga stanja izbavi. Ukoliko se desi da neko u stanju *džezbe*, naprimjer, propusti neki namaski vakat, ali nesvjesno, prvo što treba uraditi nakon povratka pune svijesti jeste taj namaz naklanjati.

Hadži Šejha je *džezba* zadesila u Begovoj džamiji, na sabah-namaz. Na tome sabah-namaz bio je imam. Nakon što se pred njim raspukao mihrab, vidio je Kabu i učinio sedždu. To je zbunilo ostale džematlije. Također, dok je učio kur’ansku suru Ihlas, vidio je da mu iz usta izlaze zlatne loptice.³⁵

Fejzulah-efendijina *džezba* trajala je neprekidno dvanaest dana. Dvanaest dana življenja nečega nepoznatog. Mnogi prijatelji i rodbina hadži Šejha

³³ Fejzulah Hadžibajrić, *Tarikat kao zaboravljeni dragulj*, str. 21.

³⁴ En-Nisā’, 43.

³⁵ Pismo hadži Šejha Ivanu Hojaniću, bez datuma, str. 3.

predlagali su mu da ode psihijatru, videći ga u "čudnome" stanju. Budući da *džezba* mnogo kraće traje, hadži Šejhovo privlačenje zbunilo je i jednoga veoma pobožnog čovjeka, već odranije ovlaštenoga tarikatskoga *šejha*, pa mu je i on, zbunjen, predložio da ode psihijatru.³⁶

Nakon ustaljenja, hadži Šejh je polahko shvatio šta je bilo. Pred njim je sada bio nov život, nova, mnogo veća iskušenja i obaveze. Kompletan svijet, sve što je do tada znao dobilo je drugačije obrise, drugačiji izgled. I sâm način komuniciranja s drugim duhovno zrelim ljudima uveliko se promijenio.

Nakon *džezbe* hadži Šejh je otputovao u Istanbul. Prvoga petka nakon akšamskoga namaza susreo se s jednim mlađim čovjekom koji je došao pred njega. Zbunio ga je, ali je, tokom razgovora, shvatio da razgovara s jednom veoma učenom i duhovno veoma jakom osobom, izaslanikom *insânu kâmila* velike duhovne snage. Po uputama toga mladića, odnosno *evlije* koji ga je poslao, hadži Šejh odlazi u Konju.³⁷

Poslije toga, Fejzulah-efendija vraća se u Istanbul, u Ajni Ali-baba tekiju na Kasumpaši. Tu upoznaje hazreti Muhjiddina Ensariju, kaderijsko-rufajjskoga *šejha*, koji ga veoma toplo prima i, na njegovo iznenađenje, proglašava šejhom, dajući mu *idžazetnamu*, diplomu, na šejhluk. Bilo je to 9. augusta 1965. godine.³⁸

Godine 1969., Fejzulah-efendija odlazi na hadž. Devetoga dana zühidždžeta, hadži Šejh doživljava nove *hâllove*, novu *džezbu*. Jasno vidi hazreti Pira, Abdul-Kadira Gejlanija. Po povratku u Bagdad, Fejzulah-efendija boravi jedno vrijeme sa tadašnjim starješinom kaderijske centrale šejhom Jusufom Gejlanijem. Na odlasku, šejh Jusuf daje mu također diplomu na šejhluk.³⁹

Pred kraj svoga života, 1982. godine, hadži Šejh je doživio izravno gledanje svijeta duhovnosti (*mubešira*) gdje je vidio hazreti hadži šejha Selima Samija. Ta *mubešira* označila je da je Fejzulah-efendija potpuno sazio i time preuzeo sva ovlaštenja (*izun*) koja je imao šejh Selim Sami. Tako je hadži

³⁶ Razgovor sa Seadom Halilagićem, vođen 12. septembra 2004. godine.

³⁷ S. Beglerović, *Fejzulah Hadžibajrić – njegov život i borba za povratak tekija u okrilje Islamske zajednice*, str. 130.

³⁸ Fejzulah Hadžibajrić, *Tarikat kao zaboravljeni dragulj*, str. 21.

³⁹ Fejzulah Hadžibajrić, *Sjećanje sa putovanja na hadž*, *Glasnik VIS-a*, XXXII/1969, br. 11-12, str. 500.

Šejhov *sejrus-sulûk* obilježen trima temeljnim, ali ne i jednostavnim, doživljajima – sazrijevanje za ulazak u tarikatu, sazrijevanje za šejha, i sazrijevanje za Poslanikova, alejhisselam, nasljednika (*vârisi-Pejgamber*). Ili, kako to kaže hazreti Mevlana: sirov, zreo, sagoren.

Plodovi “sagorijevanja”

Hazreti Mevlana kaže:

O Jusufe, hajde najzad,
Jakubu slijepome, konačno pođi,
o Isa, na nebesima plavim,
što si skriven, hajde, dođi!

Kao što su iščekivani poslanici, alejhimusselam, tako su i iskreni *muridi* očekivani kod istinskih *šejhova*. Istinski *šejhovi* su srcima vezani za iskrene *muride*.

Od bijega mi vrijeme katran posta,
a srce luk strijele, od koje svako strijepi,
Jakub, hudi, starac posta,
Jusufe dođi, mladiću lijepi!

O Musa, Imranov sine,
kol'ko pustinjâ Sinaja tvoga grudi njedre,
a tele se božanstva igra,
dođi, hajde, iz Sinajske srijede!

Također i iskreni *muridi* željno iščekuju istinske duhovne vodiče.

Lice mi k'o šafran žuto posta,
sâm se povih, k'o cimbalu strune,
zakucah na grob, na ovo tijelo,
o dođi, nek' ruh darežljivosti du'ne.

Sfera biti plačne Muhammedove siječe,
njegove čežnje tebi su k'o britve dali,

iz hvaljenog bunara dođi, tajno riječi:
a tebe smo samo kao milost svjetovima poslali.⁴⁰

I Sunce pred tobom tako se crveni,
 ti kom' svi kraljevi počast daju, k'o vođi,
 ti oko u Hakka stalno što gleda,
 ti dušo svijeta, hajde, dođi!

Već nekoliko puta je rečeno da je *šejh* stvarni duhovni nasljednik Poslanika, alejhisselam.

Ti kom' su duša i dusi kao tijelo,
 a tijelo vrijednosti uopće nema, znam,
 nekada duša ova mi je data,
 a do jednom, i nju dok dam.

Otkad srce uzeh kao zalog,
 duša žetva posta, u žetvenom tijeku,
 o boli, prvo, hajde kreni,
 a potom ti dođi, hajde lijeku!

Moć tvoju nikako ne znah,
 dok Sfera lukavo ne reče "Hajde", u toj zgodi,
 na srce mu ono strijelu odapni,
 kamenom mu tim glavu pogodi.

Ti na stupnju koliko dva luka,⁴¹
 a ovo rodoslovlje časno više nikom se ne niže,
 o meliku, dragi moj vladaru,
 dođi, ti na stupnju *kurba ili bliže*.⁴²

⁴⁰ El-Enbijā, 107.

⁴¹ En-Nedžm, 9.

⁴² En-Nedžm, 9.

Naravno, poziva se na hazreti Pejgambera, alejhisselam, čijim duhovnim aspiracijama (*himmet*) sve i odiše ljubavlju. Također, ako osoba dospije do stanja kada joj vlastita duša postaje potpuna (*kâmila*), odnosno potpuno čista (*sâfijja*), znači da je dobila ovlaštenje izravno od hazreti Pejgambera, alejhisselam, da se prikuči tim duhovnim staništima (*mekâm*).

Vladaru, dražesnoga lica, hajde!
o najljepši, a ti sto se ljepota prođi,
vodo, vatro, samo hajde,
vrata, more... samo dođi!

Istinski duhovni učitelj, stvarni *insân kâmil*, jeste čovjek koji obuhvaća oba luka Bitka (*kâbe kavsejn*), i pojavno (*zâbir*) i skriveno (*bâtin*), odnosno u sebi sususira kompletnu Božiju milost, a podržavan hazreti Pejgamberom, alejhisselam.

Sejjide moje duše, Šemsuddine Sunce vjere,
zbog tvoje časti, o ti pouzdanog duha,
Tabriz je od Gospodara svemira cijinjen.⁴³
O dođi, od Mesdžidi-Aksâova ruha.⁴⁴

Hadži Šejhova zaostavština

Dvadeset i sedme noći mjeseca ramazana, godine 1990., hadži šejh Fejzulah efendija Hadžibajrić preselio je na bolji svijet. Za sobom je ostavio suprugu Kanita-hanumu, kćerku velikoga pobožnjaka i tesavvufskoga borca rahmetli Adem-bega Karadžovića, sina poznatoga velikoga crnogorskoga muftije Murteza efendije, potom kćerku Eminu-hanumu Bradić i sina Selima, koji je i ime dobio po Fejzulah-efendijinome dobrome i dragome duhovnome učitelju hadži šejhu Selimu Samiju Jašaru.

Također je za sobom ostavio nekoliko *murida*, starijih i mlađih, koje je hadži Šejh uspio s Božijom pomoći izvesti na pravi put. Dalji njihov hod tim putem ovisi isključivo od njih samih jer, kako se to često ističe u tesavvufskim

⁴³ Et-Tekvîr, 20.

⁴⁴ Mawlânâ Ğalâl Ad-Dîn Ar-Rûmî, *Divân Šams ad-Dîn Tabrizî*, "Dođi", tom I, str. 72.

djelima, stanje u kojemu si trenutno nikako ne znači da ćeš u njemu i umrijet i u njemu biti proživljen na Sudnjemu danu.

Murida, osoba koje su imale tu čast da za svoga života i fizički upoznaju i družu se sa rahmetli Fejzulah-efendijom, ima devet. Svi su, dragome Bogu hvala, i dalje živi.

U vrijeme mjeseca ramazana, kada će i preseliti, već je znatno fizički oslabio, ali je nastojao postiti. Po kazivanju Kanita-hanume⁴⁵, kada je preselio na ahiret, hadži Šejh je imao ozbiljan izraz lica i gledao je negdje gore. Vjerovatno ni u samrtnome trenu nije želio skinuti pogled s ljepota i tajni Svijeta skrivenoga koji mu se sada, eto, potpuno otvorao. Konačno, gore ga mnogi čekaju: miruh Božije blizine, Poslanik alejhisselam, hazreti Pir i nikada zaboravljeni učitelj šejh Selim Sami efendija. Nježna duša otišla je u svoj smiraj.⁴⁶ ♦

Abstract

The Islamic discipline of *tasawwuf*, as a distinct conceptual and practical system, has its teachers (*mutasawwifa*) and pupils or disciples (*murids*), places where teaching and practice are performed (*tekke, zawiya, khanqah*), and its corresponding literature. Sufism also has its leaders (*shaikhs*) and proponents (*dervishes*). Each must begin by being a pupil, later, if God's providence is such and the individual strives as he should, to become an "official" representative of the idea of *tasawwuf*.

In this article the autor presents such mystical experience through the person of Šayh Fejzulah effendi Hadžibajrić, the famous Bosniaks mystical teacher (*mutasawwif*) and leader (*shaikhs*).

One of the great figures of *tasawwuf* thought and practice in former Yugoslavia was the late Fejzulah effendi Hadžibajrić, shaiikh of the qadiriyyah dervish order and a native of Sarajevo. He began by acquiring a general education, followed by primary and higher Islamic education. As he did so, he aspired to the spiritual path and, associating himself with the primordial love, the

⁴⁵ Intervju sa Kanitom-hanumom Hadžibajrić, vođen u ponedjeljak, 12. januara 2004. godine.

⁴⁶ S. Beglerović, *Fejzulah efendija Hadžibajrić – njegov život i borba za povratak tekija u okrilje Islamske zajednice*, str. 137-138.

love with no beginning, for his teacher hajji shaikh Selim Sami, he finally embarked while still a young man on the *sa'ir us suluq*. Finally, he acquired sufficient maturity to become himself a perfect teacher (*murshid kamil*). In his case, too, the spiritual path was marked by his passage through the various hals and makams.

As well as his personal life's journey and spiritual progress, he had many other tasks in this world, the purpose of which was the true, genuine presentation of the thought and practice of tasawwuf. Seen as a whole, hajji shaikh Fejzulah effendi's life and work are a true mirror of Sufi life.